

Dževad Jahić, a gdje se završava pjesnik Dževad Jahić Azizov. Niko u bosanskohercegovačkoj i bošnjačkoj poeziji nije do te mjere istrajao na ispisivanju poetskog izraza u prozi kao Dževad Jahić. Ovo mu je četvrta takva zbirka. Ali ne samo radi te brojnosti, Azizov (sin Azizov) je naš najbolji pjesnik u toj poetskoj disciplini (ovo *disciplina* je namjerno izrečeno).

Vitorin vrijes je uvjerljivo najbolja poetska knjiga Dž. J. Azizova. Ne zato što su prethodeće (*Trešnjev bunar*, 1992., *Stakleni mejt*, 1999., i *Sedra pelinova*, 2001.), lošije, nego zato što je ovo knjiga dostignutog pjesničkog zrijeanja i postvarenost komocije u baratanju riječima, tako da pjesnik, poput puzdanog pehlivana, hoda po žici, a s obje strane mu je ambis – s jedne, patetike, s druge intelektualizma, tako da se ne zna gdje se gore pjesniku sunovratiti od tih dviju provalija, ali on hodi bez motke, našavši pravu mjeru za razmjere riječi.

Pet je dijelova *Vitorina vrijesa*: *Naronska djeвица*, *Unski misal*, *Zapis sa ovoga svijeta*, *Šehidske baklje* i *Uzvodnica*. To ne predstavlja samo historiografsku (pro)hodnju Bosnom, nego nego i geografsku. U funkciji modernog hodoljublja, pjesnik putuje Bosnom kroz vrijeme i prostor. A onda, ipak, kad se čitalac suoči s početkom i krajem, onda je to ipak – drama.

Dramatika bosanske drame: knjiga ima prolog (pjesnik ga naslovljava kao *Pristupni zapis: Drumovi, ledom osedlani, u svijet će da me odnesu. Vratit ću se kad vjetrovi osedlani po njima behar raznesu*) i ima epilog (koji pjesnik naslovljava kao *Odstupni zapis: Ostat će, Allah li dadne, iza me traga sa ovoga svijeta i za me smiraja blaga kad sleti duša selica obali Ahireta*). Te dvije pjesme su objavljene i u stihovanoj i u nestihovanoj formi. Napisah *formi* misleći na bit sadržaja. S ove dvije, *pristupnom* i *odstupnom*, ukupno je 77 pjesama. Lijepa brojka, a i velika, u knjizi koja se (izvanjski) čini nevelikom.

Urednik knjige je Alija Kebo, pjesnički kolega Dževada Jahića Azizova, a recenzenti Safet Sarić i Hasnija Muratagić-Tuna, lingvističke kolege Dževada Jahića.

Knjiga je propraćena ilustracijama Salke M. Peze.

Isnam TALJIĆ

KNJIGA KOJU SU TREBALI NAPISATI MUSLIMANI...

John L. Esposito, Što bi svatko trebao znati o islamu. Preveli: Nevad Kahteran i Ivan Koprek. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 2003, 219 str. A5 formata.

Opća je ocjena da je islamska knjiga kod nas doživjela procvat u posljednjih deset godina. Uočljivo je, međutim, da na jednoj strani imamo mnoštvo izdanja na konvencionalne teme dok neke teme i oblasti još uvijek ostaju 'nepokrivene'. Veliki je broj biografija Božijeg poslanika, a.s., koje su nalik kao jaje jajetu, kao i različitih izbora hadisa, dok istovremeno ne postoji nijedan dobar uvod u metodologiju islamskog prava, savremeno djelo posvećeno islamskom porodičnom pravu, komentar neke od važnijih zbirki hadisa,¹ i slično.

Jedna od knjiga koja je jako nedostajala u islamskoj biblioteci bio je i sažeti uvod u islam za nemuslimane. Kao i više puta dosada umjesto samih muslimana taj važan posao uradio je – kako je najbolje znao i umio – John L. Esposito. Predajući strancima u okviru programa Diploma u islamskim naukama na Fakultetu islamskih nauka došao sam do zaključka da je ovo najpodesnije štivo za brzo upoznavanje nemuslimana sa islamom. Do sličnog zaključka došli su i oni koji u Bosni rade sa muslimanima koji se tek u zrelih godina upoznaju sa svojom vjerom.

Ovo djelo je na engleskom objavljeno 2002. godine a u podnaslovu stoji: «američki stručnjak odgovara na često postavljana pitanja o islamu». Za dobre poznavaoce opusa profesora Esposito u ovoj knjizi nema gotovo ničega novoga osim forme u kojoj je materija izložena, a to je takozvana forma «pitanja i odgovora».

Pitanja su podijeljena u sedam cjelina: općenita zapažanja, vjerovanje i praksa, islam i druge vjere, običaji i kultura, nasilje i terorizam, društvo, politika i privreda, te muslimani na Zapadu.

Knjiga još sadrži autorov predgovor hrvatskom izdanju, pojašnjenje manje poznatih riječi, sugestije za dalje čitanje, pogovor dr. Ivana Kopraka, opsežnu bilješku o autoru dr. N. Kahterana te indeks imena i pojmova.

Pitanja su direktna: Šta je Kaba?, Imaju li muslimani sedmični obred?, Kakvo je islamsko bankarstvo?, Zašto se muslimani protive plesu?, Dopušta li islam bombaše-samoubice?, itd. Odgovori su sažeti i rijetko duži od dvije stranice. S obzirom na okolnosti u kojima je pisana, osnovna poruka knjige je da je islam jedna velika religija i civilizacija, i da je teroristi koji nose muslimanska imena predstavljaju u mjeri u kojoj teroristi i ratni zločinci sa kršćanskim ili jevrejskim imenima predstavljaju kršćanstvo i židovstvo. Oni na Zapadu koji teroriste ipak uzimaju za autentične predstavnike islama očito primjenjuju duple standarde prema trima velikim vjerama i vjerskim zajednicama, zaključuje autor.

Riječ je, dakle, o vrlo jednostavnoj knjizi, sa jednostavnim idejama izraženim na jednostavan način. Razlog zbog kojeg je nije napisao neki musliman treba tražiti u našoj naviknutosti da pišemo na klasične teme na klasičan način.

Prevodiocu i izdavačima treba čestitati na dobrom izboru i prijevodu (na hrvatski jezik). Međutim, uprkos njenim dobrim stranama knjiga je od ograničene koristi za nemuslimansku publiku jugoistočne Evrope jer tretira pitanja koja postavlja zapadni čitalac.

Sada kada imamo ovaj primjer očekivati je da će neko od bosanskih poznavalaca islama napisati slično štivo koje će dati odgovore na ona pitanja koja o islamu i muslimanima najčešće postavljaju nemuslimani i mediji u ovom dijelu Evrope.

Konačno, cilj ovoga kratkog osvrtu nije cjeloviti prikaz ovoga djela i informacija i sudova izrečenih u njemu. S obzirom na broj obrađenih pitanja za tako šta potrebno je mnogo prostora. Dovoljno je kazati da je profesor Esposito i u ovom djelu ostao vjeran

svojoj orijentaciji korektnog predstavljanja islama i muslimana.

I makar se ne mogli složiti u svemu sa autorom, tačno je da u njegovim rečenicama muslimanski čitalac uglavnom prepoznaje vjeru, kulturu i zajednicu kojima pripada, što mu obično ne polazi za rukom kada su u pitanju djela većine zapadnih islamologa.

... I KNJIGA KOJU SU TREBALI NAPISATI BOŠNJACI

Milorad Tomanić. *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*. Beograd: Medijska knjižara Krug, 2001, 251 str.

Naslov ove knjige u dobroj mjeri odražava njen sadržaj mada u nekim dijelovima autor dokumentuje i analizira i dešavanja izvan Srpske pravoslavne crkve (SPC) u zadnjih 25 godina.

To je posljedica autorove inicijalne nakane da napiše cjelovitu hronologiju ukupnih dešavanja u tom periodu vezanih za neuspjeli projekat Velike Srbije, od čega je vrlo rano odustao. Shvativši da bi to bila 'višetomna enciklopedija srpskog zanosa, ludila i stradanja tokom 80-ih i 90-ih godina' odlučio se pozabaviti 'ljudima u crnom' koji su pomogli srpskoj ratnoj mašini da počinu mnoge zločine i u crno zavije dobar dio svoga susjedstva.

Autor je u izlaganju materije sistematičan i temeljit a slijedi uglavnom hronologiju događanja. Pažljivo je u biblioteci SPC-a iščitao sva relevantna izdanja iz problematiziranog perioda (i nakon objavljivanja ove knjige postao *persona non grata* u istoj).

Rezultat je knjiga-optužnica protiv većine² kako vjerskog tako i političkog establišmenta u Srbiji sa mnogo imena (uključujući Zorana Đinđića i Vuka Draškovića) i citata.

Posebnu vrijednost ove knjige čini 311 fusnota koje čitaocu olakšavaju lociranje najpoznatijih izjava srpskih političara i

vjerskih vođa u posljednjih dvadeset godina poput onih: 'Srbi su lud narod!', 'Ovaj narod niko ne sme da bije!', 'Praštam vam što ste nas ubijali, ali ne možemo da vam oprostimo ako nas prisilite da vas ubijamo',³ i tome slično.

Knjiga je podijeljena u oko 65 podnaslova koji tretiraju gibanja na srpskoj a posebno srbijanskoj političkoj i vjerskoj sceni od ranih osamdesetih godina 20. stoljeća do proljeća 2001.

Ona razgolićuje kontradiktornost srpskih razmišljanja o podjeli Jugoslavije sve do danas: «Isti princip nije važio za sve teritorije nad kojima se želelo dokazati srpsko vlasništvo. Ili, kako to reče Olivera Milosavljević u svom duhovitom, ali jetkom komentaru: 'Za Kosovo je jedino istorijski princip bio demokratski, za Srbe u Hrvatskoj etnički, za Srbe u BiH katastarski, za Dubrovnik su argumenti traženi u kratkoj pripadnosti Hrvatskoj, za Vojvodinu opet etnički, za Zadar, Karlovac, Vukovar, ... argumenti nisu ni traženi' (str. 82)».

Osnovna teza knjige je da je SPC pomogla opravdavanju zlodjela nad nesrbima i omogućila srpskim zločincima da sebe umjesto kao lopove i ubice vide kao narodne heroje (str. 6).

Arkan je, prema knjizi, govorio da je 'najveći miljenik Patrijaršije i da je njegov vrhovni komandant lično patrijarh Pavle. Sa sobom je uvek nosio sliku sv. Nikole na kojoj je stajao patrijarhov potpis' (str. 92). Vladika osječko-poljski i baranjski Lukijan Vladulov je krstio njegovu vojsku, a vladika Atanasije Jevtić ga je 1992. nazivao junakom.

SPC je u najvišim zvaničnim izjavama 'sa punom moralnom odgovornošću' negirala postojanje logora za žene i njihovo silovanje u Republici Srpskoj.

S druge strane nikad nije nedvosmisleno osudila niti ijedan masakr niti rušenje ijedne džamije (pa ni kamenovanje pokušaja obnove Ferhadije u B. Luci 6. maja 2001.).

Naprotiv, srpski zločini u Bosni objašnjavani su 'gnevnom osvetom, izbezumljenošću i raspamećenošću pojedinaca' (str. 108).

Mitropolit Amfilohije je Biljanu Plavšić nazivao novom kosovskom djevojkom, a Karadžića i Krajišnika proglasio za čuvare Srba i srpske duše (str. 113) i to 1993. kada su odbacili Vens-Ovenov plan za BiH.

Posebnu ulogu SPC odigrala je u zastrašivanju Srba i njihovoj psihološkoj pripremi za rat.

Primjera radi, vladika Filaret, koji je jedno vrijeme bio zamjenik saveznog jugoslovenskog ministra vjera, se pojavio u udarnom dnevniku RTS sa dječijom lobanjom u ruci i ispričao da su Muslimani pred živom majkom sekirom odsjekli glavu njene djevojčice. Pokazao je i sjekiru kojom je to navodno učinjeno.

Kada su novinari *Ilustrovane politike* kasnije zatražili da uslikaju tu lobanju vladika je odbio. Filaret je i lik sa famozne slike iz Hrvatske na kojoj sveštenik u mantiji drži mitraljez preko ramena.

Za bosanske čitaoce od posebnog su interesa oni dijelovi knjige koji govore o odnosu SDS-a i SPC.

O tom odnosu autor bilježi: «Poznato je da su velikodostojnici SPC, poput nekakvih supervizora, bili prisutni na skoro svim zasedanjima Skupštine RS. Episkopi SPC, ali i političari i generali iz rukovodstva bosanskih Srba, isticali su izuzetno dobru međusobnu saradnju.

Krajem aprila 1993. godine mitropolit dabrobosanski Nikolaj Mrđa dao je intervju u kojem je izjavio da general Mladić prihvata sve njegove predloge...» Radovan Karadžić je sa svoje strane izjavio: «Naše sveštenstvo je prisutno u svim našim razmišljanjima i odlukama, a glas Crkve se sluša kao glas najvišeg autoriteta.» (str. 118-119). Jezik kojim je knjiga napisana je književno-novinarski sa mnoštvom emocija, sarkazma i slikovitog izražavanja.

S obzirom na veliki broj ličnih imena i naziva mjesta detaljan indeks bi bio važno poboljšanje u drugom izdanju.

Za pisanje nekih knjiga potrebno je više intelektualne hrabrosti nego umijeća.

Ovo je sigurno jedna od tih knjiga.

Njen autor zaslužuje sve čestitke i za hrabrost i za preciznost u dokumentovanju 'općepoznatih' stvari o SPC i njenoj ulozi u posljednjih dvadeset godina.

Milorad Tomanić je rođen u Doboju 1961. Od 1973. živi u Beogradu gdje je završio orijentalistiku. Slobodni je novinar liberalnog usmjerenja a ovo mu je prva knjiga.

Postoje dobre šanse da dijelovi ove knjige budu prevedeni na engleski jezik u okviru jednog od projekata međunarodne saradnje.

Ahmet ALIBAŠIĆ

Bilješke:

- ¹ Tek nedavno se pojavila skraćena verzija Ibn Redžebovog komentara pedeset hadisa koje su izabrali imam En-Nevevi i sam autor.
- ² I u danima najveće homogeniziranosti srpskog naroda bilo je glasova razuma unutar same SPC, kao što su bili mitropolit zagrebačko-ljubljanski i cele Italije Jovan ili dr. Radovan Bigović. No i oni u crkvi kao i autor ove knjige u medijima bili su i, nažalost, još uvijek ostali margina u srbijanskom javnom životu.
- ³ Zapravo riječi bivšeg izraelskog premijera Golde Mejer koju je citirao jedan visoki zvaničnik SPC-a.

SUFIJSKI ESEJI SEYYEDA HOSSEINA NASRA

Seyyed Hossein Nasr, *Živi sufizam: Ogledi o sufizmu*, Sarajevo, "Ibn Sina", 2004., s engleskog preveli Edin Kukavica i Enes Karić, 344 str.

Čitateljstvo u Bosni i Hercegovini, a i u njenom susjedstvu, u prilici je, na bosanskome jeziku, čitati *Sufijske eseje (Sufi Essays)* Seyyeda Hosseina Nasra.

Djelo je objavljeno u okviru izdavaštva Naučnoistraživačkog instituta "Ibn Sina" u Sarajevu pod naslovom *Živi sufizam: Ogledi o sufizmu*, u prijevodu Edina Kukavice i dr. Enesa Karića.

U Bosni i Hercegovini i njenom susjedstvu nije nepoznato djelo i misao Perzijanca S. H. Nasra (r. 1933.), profesora islamskih sudija na George Washington University u SAD. Ime ovog učenog profesora već nekoliko desetljeća vrhuni u zapadnoj hemisferi intelektualnog neba, kada su posrijedi islamske studije, tradicionalna metafizika, komparativne religije, kritika Moderne. Njegova se djela jednako čitaju i na Zapadu i na Istoku, a ima i veliki broj poštovalaca njegovog djela i na ovim našim balkanskim prostorima. Rado ga čitaju i muslimani i nemuslimani, pa i sekularisti ili ateisti.

Bibliografija njegovih djela je opsežna, kao da pred sobom imamo bibliografiju nekojeg muslimanskog klasika. Njegova djela se prevode u sve "velike" i "male" svjetske jezike.

Na našem bosanskom i srodnim jezicima prevedena je nekolicina njegovih djela, studija, tekstova, intervjua. Svaki susret sa njegovim djelom i mišlju predstavlja neponovljiv duhovni užitak i intelektualnu draž. Njegova je misao, jednostavno, neusporediva sa bilo čijom od njegovih savremenika; duboko tradicionalna, ali i savremena; skladna je poput niske bisera sa koje se rune najtanahnija zrnca